

KS. CYPRIAN ROGOWSKI
Kassel [RFN]

KORELATYWNA INTERPRETACJA WIARY W KATECHEZIE SZKOLNEJ

Zasada korelacji w literaturze katechetycznej jest znana już od dawna. Na zachodzie, a zwłaszcza w Niemczech, problem ten jest ciągle aktualny i żywo wśród katechetów dyskutowany. Do literatury katechetycznej w Polsce termin ten został wprowadzony przez M. Majewskiego¹. Recepcji tego pojęcia jako zasady teologicznej – (w dydaktyce pojęcie to używane było już wcześniej) – dokonał autor na podstawie niemieckiej literatury katechetycznej. Natchnieniem do tego była niewątpliwie obecność Majewskiego na sympozjum w Brixen w 1979 r., gdzie było rozważane zagadnienie korelacji w sensie teologicznym i dydaktycznym. Referat E. Schillebeeckxa tam wygłoszony na temat korelacji zachodzącej między Objawieniem Bożym a doświadczeniem człowieka był ważnym wystąpieniem². Aktualność tej problematyki postaramy się odnieść przede wszystkim do nauczania katechetycznego w szkole. Niniejsze opracowanie może stanowić dalszy przyczynek w rozwoju myśli zapoczątkowanej przez Majewskiego odnośnie do korelacji w katechezie i katechezy korelacji.

I. POJĘCIE KORELACJI

Ponieważ termin ten w naszej literaturze katechetycznej występuje jeszcze dość sporadycznie, dlatego zastanowimy się nad jego rozwojem i znaczeniem. Do szczególnego przełomu w pedagogice religijnej doszło w latach 1965-1974, kiedy pojawiły się różne koncepcje religijno-pedagogiczne. Koniec lat

¹ *Katecheza wierna Bogu i człowiekowi*, Kraków 1986, s. 60-63.

² *Offenbarung. Glaube und Erfahrung*, Kat. B1, 105 (1980), s. 85-95.

sześciodziesiątych naszego stulecia w rozwoju pedagogiki religijnej na Zachodzie (mowa szczególnie o Niemczech), stanowi wobec postępującego kryzysu nauczania religijnego szczególne wyzwanie. Zaczęto się najpierw zastanawiać nad szukaniem rozwiązań, które wyprowadziłyby lekcję religii z kryzysu. W tym właśnie czasie pojawił się nowy profil lekcji religii. Myśli przejęte z różnych koncepcji pedagogicznych zintegrowano w całość i na podstawach dydaktyki korelacji nowa lekcja religii znalazła niebawem ogólną akceptację³ Chodziło tu przede wszystkim o połączenie teologicznych i pedagogicznych perspektyw: człowiek znajdujący się w obecnej rzeczywistości, szukający prawdy, winien interpretować swoją egzystencję w świetle prawa Bożego, wiary i tradycji biblijnej. Wiara i Objawienie winny być zarazem rozjaśniane i interpretowane w świetle teraźniejszości⁴. Lekcja religii winna odpowiadać celom nauczania w szkole, jak również intencjom nauczania Kościoła i teologii⁵ W tym też aspekcie pojęcie *korelacja* (P. Tillich) stanowi istotne znaczenie nie tylko z punktu widzenia katolickiej lekcji religii, ale także i protestanckiej⁶.

Jak można łatwo zauważyć, w pojęciu korelacja chodzi o wzajemną zależność między prawdą Objawioną a teraźniejszym doświadczeniem człowieka. Napięcie zachodzące między teraźniejszością i Tradycją winno być wykorzystane owocnie w sensie dydaktycznym dla korelatywnego ubogacenia obu pól.

II. CO OZNACZA KORELATYWNA INTERPRETACJA WIARY?

Jak twierdzi P. Tillich „metoda korelacji wyjaśnia treści chrześcijańskiej wiary przez postawienie egzystencjalnych pytań i teologiczną na nie odpo-

³ Por. U. H e m e l, *Religionspädagogik im Kontext von Theologie und Kirche*, Düsseldorf 1986, s. 21 n.

⁴ Tamże, s. 88 n.; U. H e m e l przytacza tu poglądy E. N i p k o w a, (*Zum Religionsunterricht morgen*, red. W. G. Esser, t. II, München-Wuppertal 1971, s. 38-52). Por. także: C. R o g o w s k i, *Uzasadnienie uczenia religii w szkole*. w: *Katecheza w szkole*, red. M. Majewski, Lublin 1992, s. 125-134.

⁵ W. S t u r m, *Religionspädagogische Konzeptionen des 20. Jahrhunderts*, w: *Religionspädagogisches Kompendium*, red. G. Adam, R. Lachmann, Göttingen 1984, s. 30-65.

⁶ S t u r m, jw., s. 62 n.; P. T i l l i c h, *Korrelationen. Ergänzungs und Nachlaßbände zu den gesammelten Werken*, Stuttgart 1975; t e n ż e, *Systematische Theologie*, t. I-II, Stuttgart 1956/58. Wokół dyskusji na temat zasady korelacji por.: J. Werbick, *Wahrheit, die dem Menschen gut tut*, Kat B1 110 (1985), s. 326-336.

wiedź przy obustronnej zależności tych płaszczyzn”⁷ W tym kontekście należy jednak zaznaczyć, że w odróżnieniu od koncepcji Tillicha, współczesna teologia podkreśla nie tylko znaczenie pytania egzystencjalnego, ale uwzględnia też wyraźnie związki polityczno-socjalne⁸. Korelatywna teologia próbuje zatem treści wiary i terazniejsze doświadczenia człowieka tak powiązać, aby mogły się nawzajem rozjaśniać. Mówiąc wprost, chodzi tu o relacje między Objawieniem Bożym i doświadczeniem człowieka.

W korelatywnej teologii mówi się o krytycznym charakterze obustronnej zależności zachodzącej między Objawieniem i doświadczeniem, ponieważ we wzajemnym przeciwstawieniu wiary objawionej i terazniejszych doświadczeń, te ostatnie podlegają weryfikacji i zmianom, a równocześnie wiara objawiona ukazuje się w nowym świetle. Ta obustronna zależność ma też wymiar produktywny, ponieważ z jednej strony wiara objawiona przyczynia się do nowych doświadczeń życiowych, a z drugiej terazniejsze doświadczenia prowadzą do nowego dialogu z wiarą objawioną⁹

W tym też kontekście korelacja winna być rozumiana jako przebieg interpretacji, w którym daje się zauważyć, że terazniejsze doświadczenie i wiara objawiona mają sobie nawzajem coś do zaoferowania, stoją w relacji dialogu, zarazem go inicjując. Odkrywanie, doświadczenie i wywoływanie korelacji oznacza tu nic innego, jak właśnie proces obustronnego przenikania się przekonań religijnych i życiowych doświadczeń. Proces ten z jednej strony prowadzi w sposób wolny do nowych doświadczeń i pozwala jednocześnie wiarę i życie widzieć w nowej relacji¹⁰. Takie przemyślenia mogą również pogłębić zrozumienie Objawienia Bożego. Ze wzajemnego współdziałania samoudzielania się Boga i poszukiwania ludzkiej prawdy powstała też pewność wiary objawionej, którą dokumentuje przede wszystkim treść Pisma Św. Najwyraźniejszym znakiem dla chrześcijan jest splot Boskiego działania i ludzkiej historii widoczny w osobie Jezusa Chrystusa. Jezus Chrystus przekazał Kościołowi władzę słuchania Objawienia jako Słowa Bożego, strzeżenia i interpretowania go na nowo stosownie do każdego czasu.

⁷ Tillich, *Systematische Theologie*, t. III, s. 74.

⁸ Por. F. W. Niehl, *Korrelation*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Miller, t. II, München 1986, s. 750-754.

⁹ Por. *Zentralstelle Bildung der Deutschen Bischofskonferenz. Grundlagenplan für katholischen Religionsunterricht im 5-10. Schuljahr (Revidierter Zielfelderplan)*, Bonn 1984, s. 243.

¹⁰ Tamże.

III. DYDAKTYKA KORELACJI W PRZEKAZIE WIARY

Na wspomniany wyżej proces wzajemnego przenikania się Objawienia Bożego i doświadczeń życiowych należy spojrzeć również od strony dydaktycznej. Dlatego przejdziemy do omówienia dydaktycznych aspektów zasady korelacji.

1. *Dyskusje wokół dydaktyki korelacji*

Jak zaznaczyliśmy, w latach 1965-1974 doszło do przełomu w pedagogice religijnej. Nowa lekcja religii w Niemczech wyrosła z podstaw dydaktyki korelacji. Podstawy te zostały szczegółowo przedstawione w dokumencie synodalnym z 1974 r. *Nauczanie religii w szkole*¹¹. Nie sposób jest odwołać się tu do wszystkich dyskusji na ten temat, dlatego ograniczymy się do najważniejszych, wskazując na znaczenie powyższego dokumentu dla odnowy lekcji religii w szkole w sensie dydaktyczno-korelacyjnym.

Nowy model lekcji religii kryje w sobie podstawy i uzasadnienia pedagogiczno-teologiczne, równocześnie wskazując, że ta sprawa należy do zadań szkoły i Kościoła. Synod ukazał zdecydowanie, w jaki sposób szkolna lekcja religii może służyć społeczeństwu o charakterze pluralistycznym i wskazała na argumentację jurydyczną, która wynika z praw do wolności religijnej przysługujących społeczeństwu i pedagogiczną, u której podstaw leży szerokie rozumienie pojęcia religii. Religia jest tu rozumiana jako wyjaśnienie świata, czy też szukanie sensu życia w powiązaniu ze światem transcendentnym. Istotne jest tu powiązanie konkretnych problemów i sytuacji życiowych szkoły. Te z kolei znajdują swoje miejsce w religijnych systemach, a jeśli chodzi o Europę, to przede wszystkim w chrześcijaństwie. Dlatego też lekcja religii w szkole z pedagogicznych względów jest nieodzowna.

Argumentacja teologiczna szkolnej lekcji religii została w dokumencie przedstawiona w sposób szczegółowy. Lekcja religii wprowadzająca w chrześcijańską Tradycję posiada wielkie znaczenie teologiczne, ponieważ stwarza podstawy głębszego zrozumienia wiary, liturgii i chrześcijańskiego sposobu życia. Aby ten cel osiągnąć musi lekcja religii opierać się na treści objawio-

¹¹ Por. *Beschluss: Der Religionsunterricht in der Schule*, w: *Gemeinsame Synode der Bistümer in der Bundesrepublik Deutschland*, red. L. Bertsch i in., *Offizielle Gesamtausgabe I*, Freiburg 1976, s. 123-152.

nej w Piśmie Św., wierze i życiu Kościoła. Dokument synodalny wskazuje na ogromne znaczenie szkolnej lekcji religii dla życia teraźniejszego i przyszłego. Ponieważ Objawienie Boże zakłada zbawienie świata i cel eschatologiczny, dlatego też pytania o sens życia, życiowych zadań i wartości są równocześnie pytaniami o charakterze teologicznym. Te pytania powinna uwzględniać przede wszystkim teologia antropologiczna w powiązaniu z Objawieniem Bożym, kierując wrażliwość uczestników ku ludzkiej i chrześcijańskiej odpowiedzialności. Krytyczno-konstruktywne nastawienie do świata znajduje niewątpliwie teologiczną podbudowę: wiara konfrontuje życie z jednoczesnym wyzwaniem Bożym¹².

Tak teologicznie uzasadniona szkolna lekcja religii uwzględniająca ludzkie doświadczenie, potrzebuje również wielu nauk pomocniczych, filozofii, socjologii, historii, psychologii, a zwłaszcza pedagogicznych czy też porównawczych nauk religioznawczych. Dlatego odwoływanie się do nich wymaga solidnego przygotowania ze strony katechetów.

Nie ulega wątpliwości, że powyższa koncepcja wyrosła z dyskusji wokół katolickiej i protestanckiej nauki religii poprzedzającej dokument synodalny¹³. Należy zaznaczyć, że ten oficjalny dokument Kościoła niemieckiego na temat szkolnej lekcji religii dał istotne impulsy do dalszego rozwoju dydaktyki korelacji.

W ocenie znaczenia dyskusji i dokumentu synodalnego na uwagę zasługuje wypowiedź W. Langer z 1984 r., który stwierdził, że zarysowane kontury głównych linii dla szkolnej lekcji religii w dokumencie stanowią bazę do dalszej kontynuacji urzeczywistniania ich w praktyce¹⁴.

¹² Por. *Beschluss: Der Religionsunterricht*, s. 132 n. Na temat diakonicznej funkcji Kościoła w szkole por.: G. L a n g e, *Der Religionsunterricht in der Schule*. w: *Synode-Ende oder Anfang*, red. E. Emeis, B. Sauermost, Düsseldorf 1976, s. 93-107; Odnośnie do korelatywnych związków teologii i antropologii por.: K. R a h n e r, *Philosophie und Theologie*, w: *Schriften zur Theologie VI*, Einsiedeln 1965 s. 91-103.

¹³ Por. F. W e i d m a n n, *Religionsunterricht am Schüler orientiert. Aufgabe und Prinzip des Religionsunterrichts*, Donauwörth 1978, s. 33 nn.

¹⁴ W. L a n g e r, *Im Mittelpunkt steht der Mensch. Zu Bedeutung und Wirkung des Synodenbeschlusses. Der Religionsunterricht in der Schule (1974)*, KatB1 109 (1984), s. 335-347; również H. W e r n e r s, *10 Jahre Synode und eine kritische Würdigung*, KatB1 109 (1984), s. 326-334. W tym kontekście także: H. A. Z w e r g e l, *Elementare Glaubensmomente und Erfahrungsspuren im Religionsunterricht*, w: *Religionsunterricht im Abseits? Das Spannungsfeld Jugend. Schule. Religion*, red. H. Hilger, G. Reilly, München 1993, s. 43-57.

2. Krytyczne uwagi na temat korelatywnej interpretacji wiary

Zauważa się również krytyczne spostrzeżenia na temat korelatywnej interpretacji wiary, które dadzą się sprowadzić do zarzutów.

– Metoda korelatywna podlega krytyce przede wszystkim z punktu widzenia teologii szkolnej, ponieważ Bóg jako istota ponadnaturalna nie może być miarodajnie interpretowany¹⁵ Przesłanką takiej krytyki jest podział rzeczywistości w sferze natury i nadnatury, względnie w sferze immanencji i transcendencji.

– Patrząc z perspektywy teologii dialektycznej, (Barth i jego następcy) metoda korelacji zapomina o tym, że Bóg jest Kimś całkiem Innym, Jego Objawienie jest wolnym uznaniem i jako takie nie podlega dyskusji¹⁶. Zgodnie z tym korelacja jest zarozumiałą próbą człowieka, który chce rzeczywistość Boską zredukować do całkowicie jasnych i uchwytnych doświadczalnie poglądów.

– Powyższe przesłanki przynoszą też obawy, że korelatywna teologia uprawia jedynie projekcję ludzkich życzeń i nadziei i proklamuje je jako spełnianie woli Bożej. Ponieważ korelatywna interpretacja wiary wartościuje ludzkie doświadczenie jako konstytutywne dla teologicznego rozpoznania, używa ona przekonań religijnych tylko jako potwierdzenia tego, za czym człowiek (również bez Boga) zawsze podąża.

– Inny zarzut wynika z założenia, że Objawienie Boże i teraźniejsze doświadczenia nie mogą być atrybutami równowartościowymi. Chodzi tu zawsze bardziej o prymat wiary. Aczkolwiek wiara uwzględnia historyczne doświadczenia i zmierza do nich, to jednak nie może ona podlegać zmianom opartym na teraźniejszych doświadczeniach¹⁷ W tym kontekście wypada przytoczyć stanowisko E. Schillebeeckxa, który stwierdził, że artykulacja Objawienia Bożego może się dokonywać zawsze tylko w historycznie ograniczonym przekazie ustnym i myśleniu człowieka i dlatego również na tej podstawie, wychodząc od teraźniejszych doświadczeń, może podlegać krytyce.

¹⁵ Por. H. Denzinger, A. Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum*, „Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum”, 806, nr 280.

¹⁶ Por. H. Jorissen, *Gott und Mensch*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Miller, t. II, München 1986, s. 643-653.

¹⁷ Por. E. Rolinck, *Offenbarung/Erfahrung*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Miller, t. II, München 1986, s. 654-661. Również G. Bitter, *Glauben/Vertrauen*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe* (red. G. Bitter, G. Miller), t. I, München 1986, s. 347-356.

– Również krytyka od strony metodycznej stwierdza, że teologia korelatywna skłania się w kierunku dowolności. Jest teologią interpretacji, która samowolnie wydobywa połączenia czy związki między symbolami wiary i doświadczeniami ludzkimi.

IV. KONIECZNOŚĆ KORELATYWNEJ TEOLOGII W PRZEKAZIE WIARY

Wypada podkreślić, że wiara judaistyczno-chrześcijańska ma zawsze charakter korelatywny. Przekazy biblijne (Księga Wyjścia, Księgi Prorockie, przypowieści o Królestwie Bożym), uzasadniają splot wyznania wiary i historycznego doświadczenia. Takie spojrzenie sugeruje w pewnym sensie zbyteczność „teologii korelatywnej”. Spór wokół tego pojęcia ma jednak uzasadnienie, jeśli rozważy się go w obliczu zmieniającego się obrazu świata. Szczególnie w teologii katolickiej do Soboru Watykańskiego II przeważał nadnaturalny obraz świata. Filozofia krytyczna (od Kanta do Wittgensteina), a także podział nauk i dziedzin życia przyczynił się do tego, że jednolita wizja tłumaczenia świata utraciła swoją rację także dla interpretacji przekazu wiary¹⁸. Z tego wynika zasadnicze pytanie: jak wiara chrześcijańska w obliczu kryzysu metafizyki i niejednolitego (naukowo) obrazu świata może być na nowo doświadczana, jako inspirująca i wyzwalająca interpretacja życia?

W tym kontekście staje się jasne, dlaczego żądanie korelatywnej interpretacji wiary zbiega się czasowo z programem odmitologizowania (P. Tillich, R. Bultmann) i dlaczego współczesna teologia tak intensywnie zajmuje się problemem korelacji (przykładowo w dziełach K. Rahnera czy bardzo wyraźnie u E. Schillebeeckxa). Zestawienie tych dwóch pojęć – wiara i doświadczenie – odnosi się do interpretacji wiary osadzonej w doświadczeniu, czym zajmuje się teologia już od dłuższego czasu¹⁹. Dlatego też zwrócono w teologii uwagę na metodę indukcyjną interpretacji wiary. Koncepcja ta została zaakceptowana, ponieważ czerpie z tradycji naturalnej teologii i bazuje na analogicznych przesłankach myślowych. W modelu indukcyjnym kryje się świat doświadczeń, które wskazują na rzeczywistość Bożą. Wobec powyż-

¹⁸ Por. P. L. B e r g e r, *Auf den Spuren der Engel. Die Moderne Gesellschaft und die Wiederentdeckung der Transzendenz*. Freiburg-Basel-Wien 1991, s. 79-133. Autor mówi tu szeroko na temat nowych dróg w teologii, szczególnie o jej antropologicznym wymiarze.

¹⁹ Por. H. P f e i f f e r, *Theologie*, w: *Handbuch religionspädagogischen Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Miller, t. I, München 1986, s. 542-551.

szego, korelatywna teologia identyfikuje terazniejsze doświadczenia jako elementy spójne z wiarą²⁰

1. Sprawdzalność korelatywnej interpretacji wiary

Słusznie mówi się, że korelatywne tłumaczenie wiary jest interpretacją, która stara się zidentyfikować doświadczenia i wzbogacać z punktu widzenia zasad wiary, jak również jednocześnie interpretacja ta próbuje te ostatnie określić treściowo przez terazniejsze doświadczenia. Jej siła przekonująca wynika z oczywistości, ponieważ interpretacja inspirowana do autentyczności życia. Tego typu oczywistość wystarcza z reguły w codziennej działalności duszpasterskiej i w polu przednaukowym. Jeśli natomiast chodzi o korelatywną interpretację Tradycji wiary w sensie racjonalnym, to kryterium oczywistości nie wystarczy. Racjonalna interpretacja wymaga wielu innych kroków rozpoznawczych, a mianowicie:

1. Dodatkowego pytania w aspekcie historyczno-krytycznym. Każda zasada wiary ma swoje źródło w Piśmie Św. i w historii wiary Kościoła. W rekonstrukcji historyczno-krytycznej podkreślana jest siła wypowiedzi i ciężenie danej prawdy wiary²¹

2. Analizy korelujących doświadczeń. W możliwie szeroko logicznym spojrzeniu należy podkreślać, jak literatura i nauki humanistyczne mogą być przydatne do rozjaśniania znaczenia poszczególnych doświadczeń.

3. Łączenia poglądów chrześcijańsko-teologicznych i terazniejszych doświadczeń. Jeśli pytanie w sensie historyczno-krytycznym i analiza doświadczenia włączone zostaną w jeden dialog, to tym samym ma miejsce również naukowo odpowiedzialna korelacja. W tym kontekście nie można też zapominać, że wypowiedzi wiary – jako mowa symboliczna – mają inną jakość rozpoznawczą aniżeli filozoficzne systemy interpretacji czy modele wyjaśniania nauk humanistycznych. Dlatego też wiara i nauka nie mogą być bezpośrednio porównywane, lecz tylko hermeneutycznie w wielowarstwowym procesie.

²⁰ Por. K. H e m m e r l e, *Der Religionsunterricht als Vermittlungsgeschehen. Überlegungen zum Korrelationsprinzip*, KatBl 119 (1994) s. 304-311.

²¹ Por. W. L a n g e r, *Bibelarbeit*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Müller, t. I, München 1986, s. 275-284; H. Z i r k e r, *Lesarten von Gott und Welt. Kleine Theologie religiöser Verständigung*, Düsseldorf 1979.

4. Daleko idąca pewność leży w wypróbowaniu. Jeśli stwierdzi się, że interpretacja wiary przyczynia się do życia wpływającego z ducha Ewangelii, to w tym też dokonało się jej urzeczywistnienie²².

Należy dalej zaznaczyć, że w dyskusjach dotyczących korelatywnej interpretacji wiary dochodzi do głosu stosunek zależności i relacji zachodzących między naukami teologicznymi. Współcześnie mówi się o szczególnym wyzwaniu dla teologii systematycznej (teologii dogmatycznej). Oczywiście, że ciężar ten jest jeszcze większy dla teologii praktycznej, bo jak można mówić o powodzeniu przekazu wiary w coraz bardziej zsekularyzowanym świecie, jeśli nie będzie dochodzić do dialogowego splotu zarówno Tradycji wiary i teraźniejszych doświadczeń. Problem ten zaostrza się wyraźnie i nabiera jeszcze innego wymiaru w katechezie szkolnej, ponieważ ta skierowana jest do uczniów, którzy nie zawsze posiadają emocjonalne nastawienie do Tradycji wiary.

Powyższe myśli sugerują jedno zasadnicze stwierdzenie: kto uprawia teologię korelatywną wśród naszkicowanych aspektów i warunków, napotyka mimo wszystko na podstawową granicę hermeneutyczną. Jeśli nawet według zasady korelacji dana wypowiedź wiary zostanie przekazana dialogowo w relacji do teraźniejszych doświadczeń, to jednak nie można jej z pełnym powodzeniem do końca wyjaśnić. Każdy symbol wiary kryje w sobie daleko większe znaczenie i nie może być w pełni i wyczerpująco zinterpretowany²³

Interpretacja życia ma charakter fragmentaryczny i pozostaje zawsze historycznie otwarta. Teologicznie patrząc, Objawienie Boże jest jakością, która umożliwia wprawdzie logiczne pytanie i odpowiedź, ale jednocześnie odnosi się do transcendencji. Bóg jako Istota przekraczająca sferę naturalną jest „podstawą i sensem tejże korelacji, a nie jednym z elementów w niej”²⁴.

²² Por. F. W. N i e h l, *Sprache Hermeneutik*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, red. G. Bitter, G. Miller, t. II, München 1986, s. 450-459; G. S t a c h e l, *Die neue Hermeneutik*, München 1968; t e n ż e, *Hermeneutik, Schriftauslegung, Katechese*, KatBl 91 (1966), s. 626-637.

²³ Por. H. K i r c h h o f f, *Symbolerziehung*, w: *Handbuch religionspädagogischer Grundbegriffe*, t. I, München 1986, s. 256-260.

²⁴ Por. T i l l i c h, *Systematische*, t. I, s. 312.

V. REFLEKSJE KOŃCOWE

W teoretycznej refleksji wokół zasady korelacji w przekazie wiary daje się zauważyć jedną zasadniczą relację zachodzącą między Objawieniem Bożym i doświadczeniem człowieka. To teologiczno-antropologiczne powiązanie stanowi istotne założenie dla przekazu treści wiary w praktyce katechetycznej. Jednocześnie należy stwierdzić, że tylko jednostronne otwieranie się w kierunku człowieka czy Boga, bez uwzględniania całości chrześcijańskiego życia, nie może prowadzić w konsekwencji do dojrzałej postawy wiary. W pracy katechetycznej, szczególnie w środowisku szkolnym, które ma charakter pluralistyczny, należy zabiegać w istocie o integralność wszystkich faktorów katechetycznych wzmacniających proces przekazu wiary. Podkreślanie znaczenia obustronnej korelacji i zależności zachodzącej między egzystencją ludzką i Tradycją chrześcijańską może się sukcesywnie przyczyniać do rozwoju myśli katechetycznej, a także poszerzyć spektrum teologicznych i dydaktycznych możliwości przekazu wiary. Wielość tych ostatnich opartych na dydaktyce korelacji jest otwarta.

Jeśli założymy, że w korelatywnym procesie nauczania uczniowie są współautorami i w pewnym sensie – jak stwierdził K. Hemmerle – źródłem wiary²⁵, to wychodzenie od problemów, oczekiwań i doświadczeń winno stanowić podstawowy element warunkujący skuteczność procesu przekazu wiary. Nauczyciel czy katecheta, przez dobre przygotowanie danej jednostki lekcyjnej opartej na zasadzie dydaktyki korelacji może z pewnością osiągnąć zamierzony cel. Naturalnie, że przedstawienie korelacji w przekazie wiary nie jest proste i trudno jest podać jakieś precyzyjne wskazania praktyczne. To, że wiara zakłada odpowiedź, że w wierze i doświadczeniu zawiera się pytanie, i że w doświadczeniu jest odpowiedź, jest czymś w istocie rzeczy trudnym do stwierdzenia. A ponieważ nie jest to w praktyce łatwe do zobrazowania uczniom, dlatego konieczne jest wypracowywanie różnych metodycznie rozwiązań. Szukanie przez katechezę różnych form przekazu, może przynosić pozytywne skutki i wzmacniać samą korelację. Chodzi tu o nic innego, jak tylko o zapobieganie łączenia życia z wiarą, z korzyścią dla rozwoju osobowego katechizowanych.

²⁵ Por. K. H e m m e r l e, *Der Religionsunterricht als Vermittlungsgeschehen. Überlegungen zum Korrelationsprinzip*, KatBl 119 (1994), s. 304-311.

DIË KORRELATIVE GLAUBENSAUSLEGUNG IN DER SCHULISCHEN KATECHESE

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die zeitgenössische Theologie betont in der korrelativen Glaubensauslegung nicht nur das existentielle Frageinteresse, sondern bezieht ausdrücklich politisch-soziale Zusammenhänge ein. Korrelative Theologie ist demnach der unabschließbare Versuch, Glaubensaussagen und heutige Erfahrungen so miteinander ins Gespräch zu bringen, daß sie sich wechselseitig erhellen „Diese gegenseitige Wechselbeziehung wird kritisch genannt, weil in der Gegenüberstellung von Glaubensüberlieferung und Gegenwartserfahrung diese Gegenwartserfahrungen geprüft und verändert werden, und weil zugleich die Glaubensüberlieferung in einem neuen Licht erscheint. Produktiv ist diese Wechselbeziehung, weil einerseits die Glaubensüberlieferung neue Lebenserfahrungen anstößt und andererseits die gegenwärtigen Erfahrungen die Glaubensüberlieferung neu befragen“ (Grundlagenplan, s. 243).

Es trifft zu, daß korrelative Glaubensauslegung Interpretation ist. Sie will Erfahrungen identifizieren und anreichern von Glaubensaussagen her und zugleich will sie Glaubensaussagen inhaltlich bestimmen durch heutige Erfahrungen. So gewinnt sie ihre Überzeugungskraft wesentlich aus der Evidenz: weil eine Auslegung betroffen macht und zu authentischem Leben anstößt, ist sie überzeugend. Im Alltag der Pastoral und im Feld vorwissenschaftlicher Verständigung wird eine derartige Evidenz in der Regel ausreichen. Wenn eine korrelative Deutung aber angesichts der Glaubensüberlieferung rational verantwortet werden soll, genügt das Kriterium der Evidenz nicht mehr. Diskursive Vergewisserung einer Glaubensauslegung verlangt vielmehr mehrere Erkenntnisschritte: Die historisch-kritische Rückfrage; die Analyse der korrelierenden Erfahrungen; Verknüpfung christl.-theol. Einsichten und heutiger Erfahrungen; eine weitergehende Vergewisserung liegt in der Bewährung. Somit verlangt korrelative Auslegung des Glaubens eine Theologie, die dialogfähig ist und die theol. Wahrheitsfindung als offenen Diskurs, der auf Bewährung angelegt ist, betreibt. Wenn unter den skizzierten Einschränkungen und Bedingungen korrelative Theologie betreibt, stößt an eine grundlegende hermeneutische Grenze: auch wenn nach dem Prinzip der Korrelation eine Glaubensaussage mit heutigen Erfahrungen dialogisch vermittelt wird, gelingt es nicht, diese Glaubensaussage abschließend zu deuten. Vielmehr trägt jedes Glaubenssymbol einen Bedeutungsüberschuß in sich, der sich interpretierend nicht vollständig einholen läßt.

Die korrelative Theologie kann dennoch einen Beitrag zur Entwicklung des katechetischen Denkens leisten, insbesondere durch die Betonung der gegenseitigen Korrelation, der wechselseitigen Abhängigkeit von menschlicher Existenz und christlicher Tradition.

Übersetzt von ks. Cyprian Rogowski